

Zondag 7 oktober 2018, Pauluskerk, 10.30 uur

lezingen Oude Testament:

- Genesis 12: 1 - 9
- Jesaja 2: 1 - 5

lezing Nieuwe Testament:

- Mattheus 5: 3 - 10
- Galaten 3: 21 - 29

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

"Jullie zijn erfgenamen van Abraham, net als Christus". Daarover vanmorgen. In dat korte zinnetje vat Paulus kernachtig heel zijn visie samen op wie Jezus was en de grote veranderingen die Jezus' opvattingen en doen en laten hebben gehad voor onze kijk op de verhouding tussen God en mensen en voor de verhoudingen tussen mensen onderling, lokaal en wereldwijd. "Jullie zijn erfgenamen van Abraham, net als Christus".

Kort geleden werd dat zinnetje en alles wat daarmee samenhangt weer volop actueel. Ds. Jan Offringa, woordvoerder van een groep predikanten die zich "liberale theologen" noemen, zwengelde in een inmiddels spraakmakend manifest opnieuw de discussie aan over de verhouding tussen wat heet "kerk en Israël", binnen de Protestantse Kerk en daarbuiten. Volgens Offringa gaat rond dat thema "kerk en Israël" van alles en nog wat mis. Met name, omdat er zoveel onduidelijkheid is en mist. Onder meer als gevolg van artikel 1 van de Kerkorde van de PKN, waarin staat: "De kerk is geroepen gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël". Offringa vindt, dat de Protestantse Kerk dit artikel moet schrappen uit de kerkorde. Het is een vaag artikel, zegt hij. Het leidt alleen maar tot verwarring en geeft mensen de indruk, dat de PKN zich onopgeefbaar verbonden voelt met de staat Israël en de regering en het zionistische beleid van dat land. Offringa wil ook de jaarlijkse Israëlzondag - de eerste zondag in oktober, vandaag dus - afschaffen of in ieder geval vervangen door een zondag, die in het teken staat van de, wat hij noemt, "onopgeefbare strijd tegen antisemitisme en elke vorm van discriminatie, op grond van ras en geloof". Als je een knuppel wilt gooien in het hoenderhok van de kerk - en ook wel breder, in de samenleving -, moet je zo doen. Maar ik ben per saldo blij, dat hij het toch doet. Wellicht komt er dan inderdaad iets van die zo noodzakelijke helderheid in de zee van mist,

onduidelijkheid en schuldgevoelens, die er bij zoveel mensen binnen en buiten de kerk nog altijd is rond dit o zo heikele punt van kerk en Israël. Dat punt klemt des te meer, omdat er over het gevoerde beleid rond land en volk door de Israëlische kabinetten van de afgelopen decennia bij steeds meer mensen in Europa en in Nederland steeds groter vraagtekens en bezwaren rijzen. Vooral, omdat dat beleid op meerdere punten in strijd is met het internationale recht - de muur, de jarenlange bezetting, de nederzettingen - en de rechten op een menswaardig bestaan onder de zon ook van het Palestijnse volk meer en meer met voeten treedt. Voor ons als Pauluskerkgeloofsgemeenschap speelt het punt nog anders. Al bijna dertig jaar hebben we een "everlasting friendship" met de Lutherse kerk en dus geloofsgemeenschap en de school van Beit Sahour. Een gedenksteen daarvoor staat onder de olijfboom op het plein van de school. Onze vriendschap is een enorme steun, moreel en spiritueel, voor de mensen daar. Dat blijkt uit al onze contacten, steeds weer. Vooral ook, omdat onze Palestijnse vrienden en vriendinnen met hart en ziel geloven in de weg van geweldloze weerbaarheid van het Kairosdocument. Alleen, meer en meer vragen zij zich af, twijfelen ze of dat menswaardige bestaan onder de zon op die strook land tussen Middellandse Zee en Jordaan hen door de Israëlische overheid ooit nog zal worden gegund.

Ik wil vanmorgen een poging doen om iets van klaarheid te scheppen in die mist rond "kerk en Israël". Dat is broodnodig. En ik doe dat vanmorgen in vier blokjes.

Eerst iets over die twee begrippen: Israël en de Palestijnen. Wat betekenen die eigenlijk ? Dat woordje Israël wordt in de bijbel voor het eerst gebruikt in het verhaal over Jacob bij de Jabbok. In de nacht voor Jacob zijn broer Ezau na jaren weer zal ontmoeten, is Jacob bang, doodsbang, en worstelt in de nacht met een onbekende man tot het ochtend word. Die onbekende man zegt dan: "Voortaan heet jij niet meer Jacob - hielenlichter, bedrieger -, maar Israël: "je hebt gestreden met God en met mensen. En je hebt gewonnen." Die naam, Israël: je hebt gestreden met God en met de mensen en je hebt gewonnen, gaat daarna van Jacob over op een volk, dat groeit uit de twaalf zonen van Jacob, met Abraham als eerste aartsvader. Zo wordt Israël dus de naam van een gemeenschap die leeft uit en door geloof, het geloof van Abraham. Dat betekent Israël voor alles. Niet staat, niet land, maar geloofsgemeenschap. En dus ook niet land of volk dat boven andere volken verheven is. En dan die Palestijnen. Veel mensen, ook in de christelijke kring, denken, dat de Palestijnen voortkomen uit de Filistijnen. Met alle negatieve

bijbetekenissen, die dat woord Filistijn oproept. Niets is minder waar. Het woord Palestijn komt inderdaad voort uit Filistijn. Maar met afstamming en bloedbanden heeft dat alles niets te maken. De Palestijnen stammen niet af van de Filistijnen. Wel wonen Palestijnse families soms al eeuwen van generatie op generatie in dat zogenaamde "Heilige land". Met dat land voelen zij vaak een nauwe band. Veel Palestijnse vluchtelingen hebben me daarover verteld, soms met tranen in hun ogen.

Twee. "De Heer zei tegen Abram: ga, jij, trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten en ga naar het land dat ik je zal wijzen", hoorden we daarnet. Die bijbelse tekst wordt op alle mogelijke manieren en voor alle mogelijke doeleinden gebruikt en misbruikt, tot op de huidige dag. Ook voor politieke doeleinden en als basis voor allerlei vormen van landclaim. Eerst dit: bijbelse teksten laten zich niet gebruiken voor politieke doeleinden en al helemaal niet voor wat voor claims op land dan ook. Al was het alleen maar, omdat de grenzen van dat "beloofde land" in de bijbel heel wisselend worden beschreven. Maar er is nog veel meer en veel diepers over te zeggen vanuit de bijbel. Dat begint al met het feit, dat Abram juist wordt opgeroepen zijn veilige en zekere bestaan, zijn land, zijn vaste plek onder de zon in Haran, op te geven. Die oproep aan Abram is misschien wel een van de grootste omwentelingen op aarde. Daar komt een onvoorstelbare beweging op gang richting "beloofd land". Dus niet richting "het" beloofde land, maar richting "beloofd land". Die oproep is het begin van drie wereldgodsdiensten, die alle drie, als het goed is, worden gekenmerkt door beweging, weg uit alles wat je vast doet zitten, rijkdom, materiële zekerheid, mijn eigen groep eerst. Fundamenteel. Door onrust. Thomas Mann noemt Abraham de wandelaar. Gelovigen in de geest van Abram zijn, als het goed is onrustig, altijd onderweg net zolang tot de plek waar zij wonen, de samenleving waarin zij leven en werken, de trekken krijgt van "beloofd land". Gelovigen in de geest van Abram zijn mensen, die nou juist on-thuis leven. Altijd naarstig op zoek naar momenten, plekken, situaties, waar mensen leven in de geest van God en dus van recht en gerechtigheid voor iedereen, die van hun samenleving deel uitmaakt. Het springende bijbelse punt is, dat niet wij mensen die beweging op gang brengen. Maar dat wij mensen gehoor geven aan iets van de Andere kant. "Ander, ouder, iemand in ons verborgen, plotseling opwaaiend vuur van visioenen, aanschijn der aarde vernieuwend", noemt Huub Oosterhuis dat. Het kernpunt is dus niet, dat Abram het land Kanaän in bezit neemt en tot zijn eigendom maakt. Abram roept juist niet zijn eigen naam uit, maar die van God, zoals we net hoorden. Met Abram

komt een wereldwijde geloofsbeweging op gang richting "beloofd land van God". Waar dat land te vinden is, dat wordt niet gezegd. Niemand van ons weet dat precies. Het is geen vaste plek op de kaart. Het beste, bijbelse antwoord is, denk ik: overal, daar waar mensen werkelijk "beloofd land" zoeken. Wie dus aan deze oproep aan Abram, aan dit verhaal, ook maar iets ontleent van deze plek op aarde is van mij, mijn onvervreemdbare bezit, voor mij alleen, heeft slechte papieren en zit er volkomen naast, bijbels gesproken.

Drie. "Ik zal dit land aan jouw nakomelingen geven", hoorden we daarnet in Genesis. Die tekst is samen met vele andere bijbelse teksten aanleiding geweest voor nog een ander soort claim. Die van uitverkoren volk. In Deuteronomium 7 staat: "Want u bent een volk dat aan de Heer, uw God, is gewijd. U bent door hem uitgekozen om, anders dan alle andere volken op aarde, zijn kostbaar bezit te zijn". Hoevele malen heb ik het al niet gehoord: zie je wel, het staat er toch: Israël of de Joden zijn het uitverkoren volk. Dat is bijbels gesproken maar de vraag. In ieder geval niet zomaar. Altijd weer in de bijbel klinken die verkiezingsteksten binnen het raamwerk van het verbond van Abram's nakomelingen met God. Het gedeelte uit Deuteronomium van daarnet eindigt met deze zin: "Neem daarom de geboden, wetten en regels die ik je vandaag voorhoud zorgvuldig in acht". Als er al sprake is van uitverkiezing van Abram's nakomelingen, dan altijd voorwaardelijk. Wie niet leeft in Gods' geest en dus niet actief bijdraagt aan een samenleving waarin recht en gerechtigheid gelden, kan niet worden gerekend tot Abram's nakomelingen en is daarmee niet uitverkoren. Maar er speelt nog iets diepers. In die nieuwe, allesomvattende wending die zijn aanvang neemt in dat "ga, jij" van Abram, wordt uiteindelijk de geldigheid van alle normale menselijke verbanden, grenzen en onderscheidingen opgeheven. Doorslaggevend en cruciaal in alles is steeds weer, dat de bijbelschrijvers geloven, dat God in Abram - en Sara - iets nieuws begint. Van een totaal andere orde dan waar wij mensen doorgaans in vastzitten, wat wij voor normaal en gewenst en legaal houden. Bepalend daarin zijn niet mijn afkomst, mijn bloed, mijn bodem, mijn nationale of religieuze identiteit en alles wat mensen maar kunnen verzinnen om zichzelf op grond daarvan anders, superieur, first, back in controll of Uber te achten. Elke claim van ons mensen daarop, vroeger en nu, de hele geschiedenis lang, wordt in de bijbel uiteindelijk radikaal onder uitgehaald. Die beweging van mensen nieuw, anders, dat nieuwe "volk van God", dat God in Abram en Sara op gang brengt, is ten diepste een geloofsgemeenschap. Een gemeenschap van mensen, over alle menselijke grenzen, onderscheid, discriminatie, racisme,

antisemitisme heen. Richting beloofd land. Dat is: momenten, plekken, situaties, pleinen, straten, steden, waar eeuwigheid op aarde doorbreekt en zicht begint te komen op recht, omdat voortdurend wordt gebouwd aan de waardigheid van alle mensen op die plek. Wie dacht, dat mensen of volken of groepen spraak zouden kunnen op een bijzondere status op grond van superioriteit of een eigen, exclusieve plek onder de zon, al of niet door God geschonken, komt bijbels gesproken bedrogen uit. Dat geldt voor ons nu in Europa, in Nederland. Dat geldt voor Israëli's en Palestijnen in die smalle strook tussen zee en Jordaan. Als er al sprake is van uitverkiezing, dan geldt die alle mensen en niet een paar. "Zalig de barmhartigen, want zij zullen de aarde beërven". Dan geldt die de hele aarde en niet alleen de mensen. "De aarde en haar volheid is des Heren".

Tot slot. "Jullie zijn nakomelingen van Abraham, net als Christus", zegt Paulus in Galaten. Die nakomelingen zijn onrustige mensen, wandelaars, voortdurend op zoek naar "beloofd land". Een wereld met daarin mensen - wij - die het niet meer willen doen met die eeuwenoude, hardnekkige verschillen tussen mensen, ras, bloed, bodem, waarin je altijd uiteindelijk vastloopt als mens en waarin andere mensen altijd worden tot vreemden en tot vijanden. Of zoals Paulus zegt in dat onvoorstelbare zinnetje, dat voor hem de kern vormt van die beweging richting "beloofd land": "Omdat jullie in Jezus Christus geloven, vormen jullie een eenheid: Joden en niet-Joden, slaven en vrije mensen, mannen en vrouwen. Verschillen zijn niet belangrijk meer". Waar mensen met elkaar zoeken naar recht en gerechtigheid voor allen, vallen de verschillen niet zomaar weg, maar zij zijn niet belangrijk meer. Waar mensen samen zoeken naar "beloofd land" ontstaat een onvoorstelbare ruimte. Alle ruimte die nodig is om het aanschijn der aarde fundamenteel te vernieuwen. Het lijkt mij dus wijs om de onopgeefbare verbondenheid met het volk Israel te verbreden naar land en volk van de Palestijnen of nog veel liever naar alle landen en volken wereldwijd. Dat is bijbels. Abraham. Het lijkt mij vooral ook wijs de Israëlzondag te veranderen in een Abrahamzondag, waarin mensen wereldwijd zich oefenen in onrust en wandelen richting "beloofd land", te beginnen met alle aanhangers van de drie Abrahamitische godsdiensten, joden, christenen en moslims. Amen.

D.J. Couvée, Rotterdam, 7 oktober 2018
SDG